

## O (prihodnjem) usposabljanju družboslovnega pedagoškega kadra

Šola kot pomembna kulturna ustanova mora v današnjem času opravljati svoje temeljne naloge v zelo spremenjenih družbenih razmerah. Katere so te njene temeljne naloge? Kako jih uresničevati? Kakšno vlogo imajo v takšni šoli družboslovna vedenja kot (tudi) eden od pomembnih razvijalcev demokratične politične kulture? Kako (še posebej v prihodnje) usposablјati družboslovni pedagoški kader, da bo le-ta lahko kar najbolje uresničeval temeljne naloge šole? Kako (še posebej v prihodnje) usposablјati družboslovni pedagoški kader glede na perspektive (svetovnega) družbenega razvoja? Prav o teh vprašanih je (moj) namen spregovoriti v tem prispevku.

### *Temeljne naloge naše današnje šole*

Šola je zelo pomembna kulturna ustanova. »Šola je že sama po sebi kulturna ustanova in med njenimi nalogami je v ospredju razvijanje regionalne kulture. Za slovensko šolo naj bi bilo značilno predvsem dvoje: navezuje naj na korenine – na naše ozemlje in kulturo, obenem pa naj nas vzgaja v svetovljane. Če značilnosti povežemo z našimi možgani, ugotovimo, da se morata enakomerno razvijati obe možganski polovici: če bi se samo leva, bi to pomenilo ozkost; vendar pa tudi desna, ki širi obzorje. Za naš mali narod je to še posebej pomembno – varovati moramo svoje državne meje, ob tem pa skrbeti, da jih preveč ne zapremo.«<sup>1</sup>

O naši šoli, njenem poslanstvu smo vedno razmišljali. Še intenzivneje pa smo prisiljeni razmišljati v današnjem času, ki je čas, ko je v naš družbeni prostor vstopila nova pluralistična realiteta. Toda povsem upravičeno se poudarja, da pluralna šola ni plod pluralne politike, temveč pluralne kulture in civilizacije.<sup>2</sup>

Pluralna šola je (naj bi bila) nova, drugačna šola. Bila naj bi šola, v kateri ni več prostora za veljavnost ene same resnice, za prevladovanje enega samega mišljenjskega ter vedenjskega vzorca. »Prelom s šolo ene resnice, šolo enega vedenjskega in mišljenjskega vzorca terja od pedagoške znanosti danes vrsta civilizacijskih sprememb, predvsem pa negacija tako kavzalnega kot teleološkega pogleda na svet. Človek ni ne stroj ne sredstvo, skratka ni bitje, ki naj bi svoje bivanje izpolnilo v neki prihodnosti in zanjo žrtvovalo svojo sedanost. Znotraj kulturnega in civilizacijskega pluralizma je mogoče čisto v drugih relacijah zagledati generacijske odnose in konflikte; vrednota pri tem pa je, da otrok ni ne lastnina države, ne lastnina civilne družbe, ne lastnina staršev.«<sup>3</sup>

Če je to tako, si moramo nujno zastaviti vprašanje, ki naj se glasi: katere so

\* Dr. Alojzija Židan, docentka na Fakulteti za družbene vede.

<sup>1</sup> Lučka Lešnik, Manager v šoli, Umetnost ravnateljstva (intervju), Prosvetni delavec, 23. dec. 1991, št. 20, str. 21.

<sup>2</sup> Tako, denimo, zlasti sodi dr. Zdenko Medveš v svojem prispevku Pedagoška etika in koncept vzgoje (2. del), Sodobna pedagogika, Ljubljana, let. 1991, št. 5–6.

<sup>3</sup> Dr. Zdenko Medveš, Pedagoška etika in koncept vzgoje (2. del), Sodobna pedagogika, Ljubljana, let. 1991, št. 5–6, str. 221.

torej temeljne naloge naše današnje šole? Šole, ki naj bi bila bistveno drugačna od šole, s katero smo imeli opraviti v preteklosti.<sup>4</sup> Sploh je smotrno izreči, da o šoli, njenem družboslovnem pomenu, še vedno (tudi v našem družbenem prostoru) obstoje zelo različni pogledi. Takšni, ki sodijo, da je šola vedno nosilka napredka. Pa tudi takšni, ki sodijo, da je šola vedno nosilka konservativnosti. Ne da bi se spuščali v natančno kritično ocenjevanje tako zelo prisotnih ekstremnih pogledov na vlogo šole, je vendarle nujno opozoriti, da pomeni danes vztrajanje pri tradicionalni koncepciji šole zaostajanje v družbenem razvoju. Sociologi, ki jih zanima problematika s področja sociologije vzgoje in izobraževanja,<sup>5</sup> povsem upravičeno opozarjajo, da »so sedanji cilji izobraževanja rezultat materialistične paradigme naše civilizacije. Opredeljeni so z industrijsko družbo, to je z zahtevami materialne proizvodnje. V prihodnje pa jih mora opredeljevati področje duhovne proizvodnje. Namreč, problem izobraževanja ni temeljni problem materialne sfere ter njenih zahtev, temveč človekovih zahtev.«<sup>6</sup>

Nedvomno bomo šolo, pa najsi ji pripisuje pretirano konservativno ali pa napredno vlogo, potrebovali v našem družbenem prostoru tudi v prihodnje. Nedvomno bomo tudi morali usposablјati pedagoški kader za poučevanje v njej. »Ne glede na različne, pa tudi ekstremne ocene o šoli, brez nje moderna družba danes ne more obstajati. Kot institucija je preprosto sestavni del mehanizma družbene reprodukcije.«<sup>7</sup>

In katere temeljne naloge mora (bo tudi morala opravljati v prihodnje) naša pluralna šola?

Preden naštejemo te temeljne naloge, še povejmo, da tisti, ki razmišljajo o temeljnih nalogah sleherne prihodnje šole, te naloge opredeljujejo takole:

Prihodnja šola bo morala dajati znanje o predmetu ter o metodah; prihodnja šola bo morala socializirati za prihodnost ali vsaj delno socializirati za prihodnost glede na še druge obstoječe pomembne socializacijske dejavnike.

Prihodnja šola bo tudi morala oblikovati delovne navade.<sup>8</sup>

Sodobna pluralna šola mora opravljati tele (med seboj prepletajoče se) naloge:

1. izobraževalne;
2. vzgojne;
3. in bogatiti učenčeve osebne identitete.

Izpolnjevanje izobraževalne naloge je (mora biti) najpomembnejša naloga sodobne pluralne šole. To pa seveda ne pomeni, da se le-ta lahko povsem odpove svojemu vzgojnemu poslanstvu. Čeprav gre razumevati le-tega v bistveno spremenjenem pomenu, kot pa je bil doslej. Toda o tem bo govor nekoliko pozneje. Pomembno vprašanje, s katerim se srečuje in se bo še bolj srečevala naša pluralistična šola, je: katera (in koliko) znanja dati učencu za vstop v vse zapletenejše družbeno življenje. Sociologi, še posebej tisti, ki jih zanima problematika s področja sociologije vzgoje in izobraževanja, to vprašanje, kot smo že

<sup>4</sup> Kakšna naj bi bila ta nova, drugačna šola, »klima« v njej, vloga učitelja, ravnatelja v njej, glej v: Janez Svetina, Znamenja časov in šola. Šola, učitelj, ravnatelj v sedanjih prelomnih časih. Didakta, Radovljica, 1992.

<sup>5</sup> Opozorimo, da se za znanstveno disciplino – sociologijo vzgoje in izobraževanja – zaradi njene mejne narave uporabljajo zelo različna imena. Tako je govor o sociologiji izobraževanja, o sociologiji vzgoje in izobraževanja in tudi o pedagoški sociologiji.

<sup>6</sup> Dr. Ivan Cifrić, Ogledi iz sociologije obrazovanja, Školske novine, Zagreb, 1990, str. 193, 194.

<sup>7</sup> Ibidem, str. 35.

<sup>8</sup> Glej še o tem v: Ballauff, Th., Funktionen der Schule, Köln–Wien, 1984.

navedli, koncipirajo kot: kakšna bo vloga izobraževanja v prihodnje? Kakšna je sploh prihodnost izobraževanja?

Natančneje razčlenimo izobraževalne naloge sodobne pluralne šole, naloge, ki naj bi imele pred vzgojo prednost. Ko (če) to storimo, moramo pravzaprav konkretizirati vprašanje, ki smo si ga zastavili kot: katera (in koliko) znanja dati učencu za vstop v vse zapletenejše družbeno življenje?<sup>9</sup>

Pri razčlenitvi količinskega dejavnika (koliko) ne bomo analizirali. Konkretizacija vprašanja vodi k poudarjanju, naj bi to bilo: »razvijanje osnovnih izraznih, komunikacijskih modelov (jeziki) ter razvijanje sposobnosti za kvantitativno obdelavo fenomenov stvarnosti (matematizacija); razvijanje osnovnih spretnosti in posredovanje pozitivnega znanja (v nekem smislu »dogmatska« plast izobraževanja) ter uposabljanje za oblikovanje novih idej za igro sintez, kar že predpostavlja mišljenjski pluralizem, ki ga moramo razumeti kot povsem novo načelo in metodo učnega dela od začetka elementarnega šolanja. Pomen tega načela moram zelo dvigniti v očeh bralca zato, ker je v nasprotju z izobraževalno doktrino dosedanje »znanstveno« zasnovane šole, ki je tudi relacija (sinteze, recimo kar zakone) otroku posredovala v izdelani obliki in od njega terjala, da jih v enaki obliki tudi reproducira. V postmoderni je le dejstvo tisto, ki ni ideološko sumljivo.«<sup>10</sup>

Naša sodobna pluralna šola, kot smo že zapisali, se tudi ne more (ne bo mogla) odreči svojemu vzgojnemu poslanstvu. Opravljanje njenega vzgojnega poslanstva pa gre razumeti kot navajanje učenčeve osebnostne identitete za, denimo temu kar sobivajoče življenje. To, kar je pri razmišljanju o tovrstni tematiki pomembno, je: vzgoje ne gre več razumeti kot opravilo, predvsem namenjeno poboljšanju osebnostne identitete. Vzgojo gre razumeti kot opravilo, ki naj usposablja učenca za življenje, potekajoče v raznovrstnosti, pestrosti. Za življenje, v katerem se bo učenec znal strpno spopadati z različnostjo. Pedagogi opozarjajo, naj bi bil temelj novega vzgojnega koncepta tako imenovano interkulturno učenje. Pluralna vzgoja v javni šoli naj bi tudi temeljila na kongruenci, na pripravi učenca na možnost sobivanja različnega, na spoštovanju učenčeve relativnosti. Na učenčevem spoznanju, da je sleherni resnica izrazito relativna.

Torej, učitelj mora tudi v šoli, ki deluje v pluralizmu, vzgajati. Vzgajati že »s svojim nastopom, vedenjem, ravnanji, gojivitvijo svojega vzgojnega stila (sloga)! Skratka, učiteljeva osebnost ne bo ostala brez odmeva tudi na (za) razvoj osebnosti učencev.«<sup>11</sup>

Učitelj mora ob strokovni krepitvi učenčevo osebnost tudi vzgojno razvijati v smeri (samo)izražanja njene individualnosti. Ponuditi ji mora širino različnih pogledov na svet ter življenje. Učenčevo osebnost mora vzgajati za življenje v demokratični, humani, pravni družbi. Razvijati ji mora demokratično politično ter pravno kulturo. »Kulturo, ki ji bo potrebna za življenje v vse bolj postajajoči kompleksni ter zapleteni družbi, v kateri je (bo) prav gotovo tudi zelo zapletena sama dinamika političnega vedenja. Poleg že navedenega je (bo) tudi zelo pomembno učiteljevo navajanje učenčeve osebnosti na iskren dialog, na njeno odgovorno odločanje iz prepričanja. Na to, da si bo učenčeva osebnost prizadevala za uresničevanje splošnih, življenjskih vrednot, ki jih lahko opredelimo kot: spo-

<sup>9</sup> Poudarimo, da si to vprašanje tudi zastavlja Lyotard, J. F. In to v publikaciji: *Das Postmoderne Wissen, Ein Bericht*, Graz, Wien, 1986.

<sup>10</sup> Dr. Zdenko Medveš, *Pedagoška etika in koncept vzgoje (2. del)*, *Sodobna pedagogika*, Ljubljana, let. 1991, št. 5–6, str. 223, 224.

<sup>11</sup> Dr. Alojzija Židan, *Šola v političnem pluralizmu*, *Anthropos*, Ljubljana, let. 1991, št. 1–3, str. 169.

štovanje človekovih pravic in svoboščin, svobode, humanizma, naroda, kvalitete (političnega) življenja itd. . . .<sup>12</sup>

Sklenimo razmisleke o uresničevanju vzgojne funkcije naše sodobne, pluralne šole z opozorilom. Res je, da je takšna vloga učitelja, vzgojitelja v šoli zelo zapletena. To je prav gotovo. Prav gotovo pa je (bo) tudi to, da učitelj – vzgojitelj ne more (ne bo mogel) opravljati vloge »dokončnega« in tudi edinega vzgojitelja. Učenčev življenje je namreč vključeno v multimedijsko informacijsko mrežo. Ta pa bo postala še širša in bolj zapletena. Zato sociologi, še posebej tisti, ki se ukvarjajo s proučevanjem problematike s področja sociologije vzgoje in izobraževanja, ne opozarjajo zaman, da »vodi hitrost informacij k učenčevi dezorientaciji, posebej v srednjih šolah«.<sup>13</sup>

Dejali smo že, da mora biti naša sodobna pluralna šola tudi bogatiteljica učenčeve osebnosti. Res je, da bo to lahko dosegala tem bolj, čim bolj bo učenčeva osebnost strokovno bogatila. Seveda bo strokovna bogatitev učenčeve osebnosti v prihodnje vse bolj zapletena. Vse bolj zapletena zaradi hitrega znanstvenega razvoja. Izredno hitrega kumuliranja informacij. »K večji vsebinski (strokovni) zapletenosti učiteljeve naloge prispevajo (bodo prispevale) že najnovejše paradigme v znanosti. Le-te postavljajo (bodo v prihodnje še bolj postavljale) potrebo po interdisciplinarnem, celostnem osvetljevanju problemov učencu.«<sup>14</sup>

Res pa tudi je, da bo bogatitev učenčeve osebnosti vse bolj mogoča, čim bolj se bo tudi resnično vzgojno plemenitila.

Sklenimo: prav potekajoči odnosi med učiteljem in učencem morajo vsebovati prvine, ki tema temeljnima dejavnikoma pedagoškega procesa omogočajo razvijanje njunih demokratičnih političnih kulturnih ravnanj. Njuno razvijanje takšnih ravnanj je namreč danes v naši šoli, ki deluje v obdobju zelo velikih vrednotnih premikov, nujno potrebno. Še posebej je danes takšna ravnanja treba razvijati pri družboslovnih predmetnih področjih.

### *O (prihodnjem) usposabljanju družboslovnega pedagoškega kadra*

(Tudi) v naši današnji šoli, ki mora opravljati, kot smo nakazali, svoje temeljne naloge v zelo spremenjenih družbenih razmerah, imajo družboslovna vedenja pomembno vlogo. So pomembni oblikovalec učenčeve osebnostne identitete. Tudi so lahko razvijalec učenčeve demokratične politične kulture. Seveda se zastavlja vprašanje, kateri družboslovni pedagoški kader res lahko kakovostno opravlja to zahtevno poklicno delo. Torej poučuje družboslovna vedenja.

Poudariti je treba, da je bilo doslej na fakulteti pri razvoju znanstvenih disciplin (na tako imenovani izbirni skupini pedagoških predmetov),<sup>15</sup> ki usposabljuje študenta za njegovo opravljanje bodočega pedagoškega dela, storjeno zelo veliko. Tako na raziskovalnem kot pedagoškem področju.

Fakulteta je tudi vzpostavila vezi z mnogimi šolami v slovenskem družbenem prostoru. Zelo veliko truda je vložila v permanentno izobraževanje učiteljev družboslovja. Vse omenjeno je treba intenzivno in kakovostno razvijati še naprej.

Družbena praksa že postavlja (bo v prihodnje še bolj postavljala) zahtevo po

<sup>12</sup> Ibidem, str. 169, 170.

<sup>13</sup> Ivan Cifrič, Ogleidi iz sociologije obrazovanja, Školske novine, Zagreb, 1990, str. 193.

<sup>14</sup> Dr. Alojzija Židan, Šola v političnem pluralizmu, Anthropos, Ljubljana, let. 1991, št. 1–3, str. 169.

<sup>15</sup> Le-te sestavljajo tale predmetna področja: Pedagogika, Didaktika, Andragogika, Didaktika družboslovja, Organizacija interesnih dejavnosti.

izredno kakovostno usposobljenem pedagoškem kadru, ki bo znal osnovnošolcem kot srednješolcem celovito prikazovati pomen družboslovnih vedenj. Kot že postavlja družbena praksa (trg) zahtevo po vse bolj usposobljenem kadrovskem ponudku (po učiteljih družboslovja), tudi dokazuje njihovo možno napredovanje v različne nazive (v strokovni naziv mentorja, svetovalca, svetnika).

Učitelje družboslovja je (bo) tako na diplomski kot podiplomski ravni na fakulteti še nadalje treba usposabljanje za to, da bodo postali resnični akcijski raziskovalci. Raziskovalci, ki znajo objektivno kritično izražati dosežke svojega pedagoškega dela. Raziskovalci, ki so razmišljujoči praktiki, nenehno usmerjeni k didaktičnemu inovativnemu prenosu družboslovnih vedenj (družboslovne stroke).

Še nadalje je treba ohranjati tako imenovani »vzporedni model« usposabljanja družboslovnega pedagoškega kadra na naši fakulteti. Konkretnije izraženo to pomeni, da si lahko pridobiva študent potrebna znanja iz izbirne skupine pedagoških predmetov ob svojem vzporednem srečevanju s strokovnimi predmeti ter s pedagoško prakso. Ne pa, tako kot sodijo nekateri zagovorniki tako imenovanega »zaporednega modela« usposabljanja pedagoškega kadra, da si lahko pridobi posameznik v zelo kratkem času (npr. po diplomi) še paket pedagoških znanj. Posredovanje družboslovnih vedenj, ki so zelo hitro spreminjajoča se, njihova ustvarjalna didaktizacija, postavljata zahtevo po zelo dobro usposobljenem kadru. Tega pa ni mogoče kakovostno usposobiti v (pre)kratkem časovnem obdobju. Le z njegovo kakovostno usposobitvijo bomo lahko sledili svetovnemu šolskemu razvoju.

Še bolj kot doslej je (bo) treba akcijsko raziskovanje učiteljev družboslovja tudi razvijati pri (v) njihovem permanentnem izobraževanju. Mnoge države drugje po svetu posvečajo permanentnemu izobraževanju učiteljev (družboslovja) nadvse pomembno vlogo. Pri permanentnem izobraževanju učiteljev družboslovja bo smotrno organizirati še več tako imenovanih delavniških načinov dela (pedagoških delavnic), kjer si bodo lahko učitelji večkrat (na leto) izmenjavali svoje pedagoške izkušnje, jih kritično vrednotili, dograjevali. Ponekod v svetu (npr. v Avstriji) je akcijsko raziskovanje učiteljev že zelo razvito. Zaradi svojih številnih prednosti, ki jih ponuja učitelju za njegov osebni razvoj, ga bomo morali bolj kot doslej intenzivno razvijati v našem družbenem prostoru.

### *Sklep*

Pri obravnavi tematike smo si glede na njeno namembnost zastavili vrsto vprašanj. Zadržali smo se pri temeljnih nalogah naše današnje šole. Ta mora izpolnjevati svoje temeljne naloge (izobraževalno, vzgojno in biti sploh bogatiteljica učenčeve osebnostne identitete) v novi, pluralistični življenjski realiteti. Tovrstna življenjska realiteta postavlja šoli zelo odgovorne naloge. Kako uspešna bo le-ta pri njihovem izpolnjevanju, bo pokazala sama družbena praksa. Uspešnost izpolnjevanja zahtevnih nalog šole je (bo v prihodnje) tudi odvisna od usposobljenosti družboslovnega pedagoškega kadra. Zato je (bo) njemu še nadalje treba posvečati kar največjo pozornost.

UPORABLJENI VIRI:

- BALLAUFF, Theodor: Funktionen der Schule, Köln-Wien, 1984
- CIFRIĆ, Ivan: Oglеди iz sociologije obrazovanja, Školske novine, Zagreb, 1990
- LEŠNIK, Lučka: Manager v šoli, Umetnost ravnateljstva (intervju), Prosvetni delavec, Ljubljana, 23. dec. 1991, št. 20
- LYOTARD, J. F.: Das Postmoderne Wissen, Ein Bericht, Graz, Wien, 1986
- MEDVEŠ, Zdenko: Pedagoška etika in koncept vzgoje (2. del), Sodobna pedagogika, Ljubljana, let. 1991, št. 5-6
- NOHL, Herman: Die pedagogische Bewegung in Deutschland und ihre Theorie, Frankfurt/M., 1963
- SVETINA, Janez: Znamenja časov in šola, Šola, učitelj, ravnatelj v sedanjih prelomnih časih, Didakta, Radovljica, 1992
- ŽIDAN, Alojzija: Šola v političnem pluralizmu, Anthropos, Ljubljana, let. 1991, št. 1-3
- ŽIDAN, Alojzija: Prispevki za kvalitetnejše družboslovje, Zavod RS za šolstvo in šport, Ljubljana, 1992
- ŽIDAN, Alojzija: Demokratična politična kultura srednješolcev (raziskovalno poročilo), FDV, Center za politološke raziskave, Ljubljana, 1992